

УДК 331.45

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ ВЛАСНИКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Литвин А.Ф.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди»

У науковій статті досліджуються шляхи вдосконалення умов охорони праці власниками підприємств, способи та шляхи здійснення таких покращень. Визначено обов'язки власника підприємства незалежно від форми власності. Розглянуто гігієнічну класифікацією умов праці, яка поділяється на 4 класи. Виявлено пріоритетні напрями вдосконалення умов охорони праці, основні фактори успіху у вирішенні проблем покращення умов праці на підприємствах. Аналіз питання дав визначити, що зобов'язаний виконати власник підприємства задля покращення умов праці.

Ключові слова: власник, працівники, виробниче середовище, покращення, нормативи, здоров'я, медичні огляди.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення ринкової економіки в нашій країні пред'являються нові вимоги до організації праці на підприємстві. У зв'язку з цим створення ефективних умов праці на підприємстві має велике значення, як для підприємства, так і для економіки країни в цілому.

Умови праці являються складним об'єктивним суспільним явищем, яке формується в процесі праці під впливом взаємозалежних факторів соціально-економічного, техніко-організаційного й природно-природного характеру й впливає на здоров'я, працездатність людини, на його відношення до праці, на рівень життя й всебічний розвиток людини як головної продуктивної сили суспільства.

Серед причин які впливають на умови праці в Україні слід назвати такі:

- невідповідність значної частини техніки санітарно-гігієнічним нормам, ергономічним або технічним вимогам безпеки;
- моральний і фізичний знос більшості функціонуючого обладнання;
- соціально-трудова відносина умов праці які не стимулюють роботодавців щодо покращення виробничого середовища.

На сучасному етапі розвитку України спостерігається загострення проблем у сфері організації безпечних умов праці. Вивчення та вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням здорових і безпечних умов, у яких відбувається праця людини – є одним з найбільш важливих завдань у розробці нових технологій і систем виробництва.

Із введенням Системи управління охороною праці (СУОП) кількість недоліків охорони праці знижують ризик нещасних випадків і можливостей заподіяння шкоди здоров'ю, забезпечують усунення зупинень у виробничому процесі і пов'язаних із цим виробничих витрат.

Комфортні й безпечні умови праці – являються одними з основних факторів, які впливають на продуктивність і безпеку праці, здоров'я працівників.

Безперечно, питання охорони праці багатогранне, складне і досить важливе, адже за ним – життя і здоров'я людей, які своєю працею створюють для держави матеріальні блага. Тому безпечні умови праці на виробництві повинні стати пріоритетним напрямом як для власників підприємств, так і для найманих працівників. Адже сьогодні вигідніше вкладати кошти в створення

безпечних умов праці, ніж потім нести колосальні матеріальні затрати у вигляді штрафів, відновлення зруйнованих після аварій приміщень, ремонт пошкодженої техніки та обладнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі вчені, як В. Венедіктов, В. Грохольський, С. Желібо, В. Зацарний, Д. Тімошина, А. Соколова, Ю. Шульга, С. Сукач, Г. Гогіташвілі, Г. Лесенко, М. Сергієнко, А. Романчук, О. Костенко, І. Шашкова-Журавель зробили значний внесок в дослідження проблем вдосконалення системи охорони праці. Проаналізувавши сучасний стан умов праці виявлено міру впливу їх на результативність праці й ефективність виробництва.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в останні роки становище з охороною праці на українських підприємствах погіршилося. Простежується прагнення роботодавців заощадити на здоров'ї персоналу заради вилучення максимальних прибутків.

Отже, непоодинокі випадки погіршення умов праці на сучасних підприємствах вимагають нових досліджень зазначеної проблеми.

Мета статті полягає у визначенні пріоритетних підходів до організації системи охорони праці на підприємстві, аналізу можливих способів та шляхів вдосконалення умов охорони праці на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Важливість системного вирішення питань у сфері охорони праці об'єктивно визначається загальним низьким рівнем безпеки праці в Україні. Необхідною умовою вирішення цих питань є ефективне комплексне управління охороною праці та промисловою безпекою.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ в редакції від 1 січня 2015 року, охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [9].

Державне, регіональне і галузеве управління охороною праці, численні наглядові і контрольні інспекції не забезпечать безпечне ведення робіт, якщо це не стане головним повсякденним завданням і моральним обов'язком для усіх без винятку – роботодавців, керівників, власників, інженерно-технічних працівників, кожного працюючого.

Аналізуючи далі слід вказати на таку важливу складову вдосконалення безпечних умов праці, а також дотримання правил охорони праці як контроль за додержанням законодавства про працю. З цього приводу науковцями розглядається питання удосконалення контрольно-наглядових заходів шляхом порівняння діючої в Україні системи з країнами ЄС. Так, І. Шашкова-Журавель зазначає, що за участю Організації Об'єднаних Націй та Міжнародної організації праці створена ґрунтівна міжнародно-правова система охорони праці, що поширює свій вплив на відносини праці в усіх державах світового співтовариства. На виконання універсальних норм та стандартів з охорони праці спрямовані заходи, що забезпечуються регіональними міжнародними організаціями, передусім Радою Європи [10, с. 215]. Як вважає Г. Гогіташвілі, важливим механізмом ефективного функціонування системи управління охороною праці, і контролю в тому числі, є впровадження внутрішніх і зовнішніх аудитів за спеціальними програмами [3, с. 123]. О. Костенко слушно вказує на те, що незмінною для України є ідея європейського законодавства про те, що прийняття рішень щодо заходів із поліпшення має здійснюватися з урахуванням умов праці безпосередньо на робочому місці [5, с. 168].

Власник підприємства зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі, відповідні умови праці згідно до вимог нормативних актів. З цією метою власник організовує систему управління охороною праці на підприємстві, для чого: створює відповідні служби та призначає посадових осіб для вирішення конкретних питань з охорони праці, розробляє за участю профспілок комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів з охорони праці, впроваджує прогресивні новітні технології, засоби автоматизації; забезпечує усунення причин аварій, нещасних випадків та професійних захворювань; організовує атестацію робочих місць; затверджує положення, інструкції, інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства; здійснює постійний контроль за дотриманням працівниками технологічних процесів, використанням засобів індивідуального захисту; організовує пропаганду безпечних прийомів праці.

У разі відсутності в нормативних документах про охорону праці правил чи норм відносно певних робіт, власник підприємства повинен організувати розробку таких правил безпеки і узгодити їх з місцевими органами державного нагляду за охороною праці.

Для вирішення всіх проблем у сфері охорони праці потрібний системний підхід створення ефективної системи управління охороною праці (СУОП) на кожному підприємстві, установі, організації незалежно від форми власності і розмірів [2, с. 142].

Управління охороною праці на підприємстві – це сукупність дій службових осіб, що здійснюються на підставі постійного аналізу інформації про стан охорони праці на всіх робочих місцях для поліпшення та підтримання його на певному рівні відповідно до законодавчих та нормативних актів [7, с. 108].

Дослідження свідчать: на підприємствах значно більше витрат припадає на пільги та компенсації, що пов'язані з небезпечними і шкідливими

умовами праці, ніж на техніку безпеки, заходи щодо запобігання виробничому травматизму і захворюваності та нормалізацію умов праці. Співвідношення між витратами на поліпшення умов і охорону праці і витратами на доплати за несприятливі умови праці, пільгові пенсії та додаткові відпустки становить 1:10, а іноді й більше [4, с. 35].

Власник підприємства зобов'язаний за свої кошти забезпечити фінансування та організувати проведення попереднього (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах зі шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року. За результатами періодичних медичних оглядів у разі потреби роботодавець має забезпечити проведення відповідних оздоровчих заходів. Медичні огляди проводяться відповідними закладами охорони здоров'я, працівники яких несуть відповідальність згідно із законодавством за відповідність медичного висновку фактичному стану здоров'я працівника. Порядок проведення медичних оглядів визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я.

Дотримання правил безпеки і виробничої санітарії залежить не тільки від виконання власником підприємства чи керівником своїх обов'язків, а й від того, наскільки кожен працівник знає і виконує ці правила під час роботи. Тому всі працівники при прийомі на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж з охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, правил поведінки при виникненні аварій відповідно до Типового положення про навчання з питань охорони праці [7, с. 108].

Умови праці на виробництві диференціюються залежно від фактично визначених рівнів факторів виробничого середовища в порівнянні з санітарними нормами, правилами, гігієнічними нормативними а також з урахуванням можливо-го шкідливого впливу їх на стан здоров'я людей. Згідно з гігієнічною класифікацією праці умови праці поділяються на 4 класи:

1 клас – оптимальні умови, за яких зберігається не лише здоров'я працівників, а й створюються передумови для підтримання високого рівня працездатності.

2 клас – допустимі умови – характеризуються такими рівнями факторів виробничого і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів, а можливі зміни функціонального стану організму відновлюються за час регламентованого відпочинку або до початку наступної зміни та не чинять несприятливого впливу на стан здоров'я працюючих та їх потомство в найближчому і віддаленому періодах.

3 клас – шкідливі умови – характеризуються такими рівнями шкідливих виробничих факторів, які перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого або його потомство.

4 клас – небезпечні (екстремальні) умови – характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудово-

го процесу, вплив яких протягом робочої зміни (або її частини) створює загрозу для життя, високий ризик виникнення важких форм гострих професійних уражень [1, с. 4-5].

Для того, щоб забезпечити безпечну працю на робочих місцях, необхідні кваліфіковані кадри і відповідальне, зацікавлене відношення до реалізації конституційних прав працівників як з боку роботодавців, так і керівників на всіх рівнях управління. Низька якість робочих місць робить негативний вплив на функціонування ринку праці й приводить до високої плинності робочої сили на роботах, які зв'язані з важкою фізичною працею, шкідливими і небезпечними умовами праці, до втрати кадрових ресурсів у зв'язку з виробничим травматизмом і професійними захворюваннями. У зв'язку зі значними соціальними і економічними втратами, які викликані виробничим травматизмом і професійними захворюваннями, збільшується значимість поглибленого дослідження, оцінки і розробки нових механізмів управління і методів впливу на умови праці і професійні ризики [8, с. 35].

Велику користь дає преміювання робітників бригад, дільниць, цехів за тривалу роботу без порушень правил охорони праці, без травм і аварій. У випадку наявності небезпечних та шкідливих виробничих чинників, що постійно загрожують здоров'ю працівника, йому рекомендується виплачувати надбавку за підвищену обережність. Крім матеріального заохочення, велике значення має також і моральне стимулювання, яке свого часу використовувалось в нашій країні і яке успішно використовують закордонні фірми. Форми морального стимулювання можуть бути найрізноманітнішими: від оголошення подяки до організації вечорів відпочинку, пікніків, екскурсій для колективів, що досягли найкращих результатів з охорони праці.

На сьогодні працівникам необхідно організувати роботу так, щоб вона була спрямована на:

- реалізацію основних напрямків державної політики у сфері покращення умов і охорони праці;
- профілактику і зменшення професійного травматизму і професійних захворювань на підприємствах і організаціях;
- координацію і методичне забезпечення діяльності регіональних центрів охорони праці, які навчають організації;
- поширення вітчизняної та зарубіжної інформації про заходи для удосконалення системи охорони праці [6, с. 105].

Основними факторами успіху у вирішенні проблем покращення умов праці на підприємствах є:

- розробка ефективної кадрової політики;
- постійне удосконалювання кадрової роботи на підприємстві;
- турбота керівництва про підвищення рівня кваліфікації своїх співробітників;
- поєднання ефективного навчання персоналу, підвищення кваліфікації і мотивації для розвитку здібностей працівників;
- чітка система управління коштами, виділеннями на навчання і підвищення кваліфікації, облаштування робочого місця, виплату заробітної плати;

- усвідомлення значення людського чинника як елементу конкурентоздатності підприємства;
- формування позитивного морально-психологічного клімату в колективі, який забезпечить найповніше використання потенціалу працівників;
- створення на підприємстві умов для зменшення числа звільнених;
- продумана соціальна політика, в якій важливу роль відіграє матеріальне стимулювання персоналу, програми щодо покращення умов праці, відпочинку, пільгове харчування;
- обов'язкове соціальне страхування працівників від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- здійснення комплексу заходів зі створення високопродуктивних виробничих колективів;
- постійно проводити роботу по зміцненню матеріально-технічної бази підприємства та охорони праці;
- проводити періодичні обстеження відповідності приміщень, агрегатів, машин та їх окремих елементів вимогам технічної й художньої естетики;
- координація і контроль виконання намічених кадрових заходів.

Слід зазначити, що в практиці вітчизняних підприємств варто використовувати таку багатоваріантність заходів щодо підвищення ефективності кадрового менеджменту та подолання проблем, пов'язаних з побудовою системи кадрового менеджменту на підприємстві. Подальші наукові розробки, апробація цих пропозицій дадуть змогу визначити пріоритетність впровадження окремих підходів [4, с. 112-114].

Висновки і пропозиції. Отже, правильний підхід до організації охорони праці на підприємстві, грамотне використання різних нематеріальних способів стимулювання працівників дають останнім необхідне почуття надійності, стабільності й зацікавленості керівництва у своїх співробітниках. Також керівник підприємства обов'язково повинен дотримуватися усіх приписів та вимог законодавства про охорону праці і нести відповідальність за їх порушення. Власнику підприємства варто посилити контроль за станом виробничої та технологічної дисципліни та допуском працівників згідно обліку та медичних показників за результатами медичного огляду, обов'язково проводити періодично інструктажі працівникам. Таким чином, завдяки налагодженій охороні праці знижується також плинність кадрів, що в свою чергу добре впливає на стабільність усього підприємства.

Покращення умов праці на виробництві є необхідною умовою підвищення її продуктивності та економічної ефективності виробництва. Для цього необхідно:

- удосконалити систему управління охороною праці на підприємствах та установах згідно з вимогами законодавства України;
- забезпечити на постійній основі комплексне оцінювання робочих місць з урахуванням потреб ергономіки, санітарно-гігієнічних, організаційно-технічних і державних нормативно-правових актів з охорони праці;
- розробляти і впроваджувати у виробництво найбільш раціональні технологічні процеси і таку організацію виробництва і праці, яка б усувала небезпечні та шкідливі для здоров'я чинники;

– залучати у виробництво найновішу техніку, під час експлуатації якої виключається потенціально на небезпека аварії, пожеж та нещасних випадків;
– розробляти заходи, спрямовані на профілактику травматизму, професійних захворювань та підвищення культури виробництва, які гарантують повну безпеку і здорові умови праці.

– формувати заздалегідь сприятливі та комфортні умови праці на нових, реконструйованих підприємствах, новому обладнанні тощо;
– виділяти щорічно із державного бюджету України кошти, які необхідні для фінансування заходів з поліпшення умов праці на підприємстві.

Список літератури:

1. Гігієнічна класифікація праці: Гігієнічні нормативи. – К., 2001.
2. Гогіташвілі Г. Системи управління охороною праці: Навчальний посібник. – Львів: «Афіша», 2012. – 320 с.
3. Гогіташвілі Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: навч. посіб. / Г.Г. Гогіташвілі, С.Т. Карчевські, В.М. Лапін. – К.: Знання, 2007. – 367 с.
4. Калина А. Економіка праці: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Алла Калина; МАУП. – Київ, 2004. – 268 с.
5. Костенко О.М. Охорона праці в Україні з огляду на інтеграцію до Європейського Союзу / О.М. Костенко // Вісник Полтавськ. держ. аграр. акад. – 2007. – № 2. – С. 166-168.
6. Лесенко Г. Методика контролю стану умов та безпеки праці [Текст] // Охорона праці. – № 9. – 2014. – 40 с.
7. Лисюк М. Обов'язки посадових осіб підприємства з охорони праці [Текст] // Справочник кадровика. К. – № 2. – 2012. – 200 с.
8. Москальова В. Основи охорони праці: Підручник. – Київ: ВД «Професіонал», 2011. – 672 с.
9. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ в редакції від 1 січня 2015 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-15/page>.
10. Пашкова-Журавель І.О. Міжнародно-правові аспекти охорони праці / І.О. Пашкова-Журавель // Наукові праці МАУП. – 2012. – № 1(32). – С. 210-215.

Литвин А.Ф.

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди»

ПРИОРИТЕТНЫЕ ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УСЛОВИЙ ОХРАНЫ ТРУДА СОБСТВЕННИКОМ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация

В научной статье исследуются пути совершенствования условий охраны труда собственниками предприятий, способы и пути осуществления таких улучшений. Определены обязанности собственника предприятия независимо от формы собственности. Рассмотрены гигиенической классификации условий труда, которая делится на 4 класса. Выявлены приоритетные направления совершенствования условий охраны труда, основные факторы успеха в решении проблем улучшения условий труда на предприятиях. Анализ вопроса дал определить, что обязан выполнить владелец предприятия для улучшения условий труда.

Ключевые слова: владелец, работники, производственная среда, улучшения, нормативы, здоровья, медицинские осмотры.

Litvin A.F.

SHEI "Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University"

PRIORITY WAYS OF IMPROVING CONDITIONS OF LABOR PROTECTION BY THE OWNER OF THE ENTERPRISE

Summary

The article investigates ways to improve the conditions of labor protection by the owners of enterprises, ways and means of implementation of such improvements. The duties of the owner of the enterprise, regardless of the form of ownership. Considered hygienic classification of working conditions, which is divided into 4 classes. The priority directions of improving the conditions of labor protection, the main factors of success in solving the problems of improving working conditions in enterprises. The analysis of the issue has determined that the owner of the enterprise is obliged to perform to improve working conditions.

Keywords: owner, workers, production environment, improvements, standards, health, medical examinations.